

5.1. Ярослав СТОЦЬКИЙ. Методологічні особливості дослідження полівекторної історії парафій, монастирів та єпархій УГКЦ

Процес пізнання, як основа будь-якого наукового дослідження, є багатовекторним, складним і вимагає концептуального підходу на засадах певної методології, застосування відповідних методів та практичних прийомів методики.

Відтак, *методологія* – це вид раціонально-рефлексивної свідомості, який спрямований на вивчення, удосконалення і конструювання методів, а водночас це – система певних правил, принципів і операцій, які застосовуються у різних сферах діяльності, в т. ч. й в науці, а водночас і вченням про загальну теорію метода.

У свою чергу, *метод*, у широкому значенні, це – шлях дослідження, шлях пізнання, теорія, вчення, раціонально-свідомий спосіб досягнення певного результату, вирішення поставлених задач і водночас сукупність відповідних правил, способів, прийомів, норм пізнання та дій. Тобто, це – інструмент для вирішення основного завдання науки – відкриття об'єктивних законів дійсності, застосовуючи для цього дедукцію та індукцію, синтез і аналіз, аналогії і абстракції, компаративістику й узагальнення тощо.

Натомість, методика – це конкретизована, фіксована загальність прийомів практичної, в т. ч. наукової діяльності, що призводить до заздалегідь визначеного результату. Отже, в завдання методики, на відміну від методу, не входить теоретичне обґрунтування отриманого результату, бо вона сконцентрована на технічній стороні наукового дослідження [Основи методології та організації наукових досліджень. За ред. А. Конверського. – К., 2010. - С. 23-26].

Релігієзнавство, як будь-яка розвинута наукова система, має в своїй структурі принципи, що є вихідними пунктами розвитку всієї дисциплінарної системи знань. Найфундаментальнішими в релігієзнавчому дослідженні є принципи об'єктивності, історизму, загальнолюдськості, позаконфесійності, дуальності, які визначають специфіку функціонування решти принципів релігієзнавчої методології, увесь зміст релігієзнавчої системи [Академічне релігієзнавство. Підручник. За ред А.Колодного. – К., 2000. - С. 64].

Для змісту запропонованої методології, яка в основному базується на принципі історизму, який вимагає досліджувати об'єкт в його розвитку, необхідно пам'ятати, що цей принцип у векторі дослідження більше спрямований на ретроспективу та ймовірні конфесійні динамічні трансформації. Так, як в масштаб дослідження входять усі парафії і монастирі єпархії, які діють нині, то слід пам'ятати, що більшість із них мають кількасотлітню історію і власне їх зачепили конфесійні церковно-організаційні структурні зміни. Наприклад, у XVI-XVII століттях парафія належала до Київської православної митрополії Константинопольського патріархату, з XVIII ст. до 1946 р. – до Львівської єпархії УГКЦ, у 1947-1990 рр. – до Українського екзархату РПЦ, з 1990-х років – знову до УГКЦ.

Тому дана методологія спрямована на дослідження конфесійних організаційно-структурних етапних трансформацій парафії, її еволюцію і зорієнтованість, на розкриття причинно-наслідкових змін в її функціонуванні, які, у загальному, векторують на догматично-обрядові трансформації. Відтак акцентується не на дослідженні світоглядного релігійного феномену парафії, його конфесійній зміні, релігійній свідомості тощо, а на життєдіяльності парафії як конкретної організації не тільки релігійного контексту, а й суспільного, на ролі духовенства у її всебічному розвитку.

Актуальність теми нашої статті зумовлена малодослідженістю комплексної життєдіяльності парафій і монастирів як складників єпархії в ретроспективі й на сучасному етапі, висвітленні глибших і ширших знань з історії релігії даних організацій для широкого загалу і для віруючих конкретних конфесій і парафії зокрема, що може вплинути на зменшення чисельності ще подекуди жевріючих міжконфесійних протистоянь і зростання практичної реальної релігійної толерантності в українському суспільстві.

Дана методологічна проблема полягає не в комплексному значенні дослідження, а у конкретно-цільовому змісті стосовно життєдіяльності монастирів для прикладу висвітлюється у публікаціях таких науковців, як П. Шкраб'юк, І. Мицько, М. Швед, Я. Стоцький, в матеріалах низки наукових конференцій. Натомість історії парафій тих чи інших населених пунктів можна простежити в краєзнавчих дослідженнях сіл чи міст, але відносно життєдіяльності парафій у таких дослідженнях відсутня релігієзнавча методологія, користання її основними принципами, що, зрозуміло, не сприяє її різнобічності та глибинності.

Відносно методології дослідження комплексної історії єпархії, а саме таких її складників, як парафії, монастирі, храми, припарафіяльні спільноти, братства, монастирські інституції тощо, то тут слід відзначити такі публікації: Шематизм Стрийської єпархії Української Греко-Католицької Церкви [Дрогобич, 2011]; Слободян В. Церкви України.

Перемиська єпархія [Жовква, 1998]; Єпископ Мар'ян Бусек, Ігор Седельник. Львівська архидієцезія латинського обряду. Ілюстрована розповідь. – Том 1. Парафії, костели та каплиці (Івано-Франківська, Тернопільська та Чернівецька обл.) [Львів, 2006]; Храми Української Православної Церкви Київського Патріархату Тернопільщини [Тернопіль, 2012].

Проте зазначені вище публікації не розкривають всю повноту життєдіяльності парафій і монастирів, а в сумі – єпархії. У них висвітлюється в скупому енциклопедично-словниковому змісті лише історія храмів, проводиться фіксація процесу утворення парафії в теперішніх роках, подекуди згадується прізвища й імена настоятелів парафій. Поруч випущено із дослідження утворення і всебічний розвиток монастирів, історичні релігійні апогеї і перигеї функціонування парафій і монастирських спільнот тощо. У книзі «Храми УПЦ КП Тернопільщини» розкривається не стільки діяльність парафій, а історія їхніх храмів. Але маємо дивний парадокс – у переважній більшості із 275 парафій (і майже стількох храмів) станом на 1 січня 2012 року, якими володіли три єпархії УПЦ КП в Тернопільщині, вони до 1946 року належали УГКЦ. Тому по суті йдеться про церкви, до історії яких (будівництво, архітектура, внутрішній інтер'єр тощо) УПЦ КП не має жодного відношення, але, заволодівши ними з другої половини 1992 року, вона приписала собі їхню історію. Тому доцільніше було б озаглавити книгу «Парафії УПЦ КП Тернопільщини» і широко розкрити їхнє функціонування, що було б не тільки доцільно, але й правильно, сприяло б глибшому з'ясуванню життя парафій Тернопільщини цієї конфесії. А так у зазначених виданнях акцентується увага не на комплексній історії діяльності парафій, тобто віруючих і духовенства, що є сутнісним у дослідженні, а на історії храмів, що є вторинним і складовою парафіяльного життя. Тому **об'єктом досліджень** має бути всебічна полівекторна життєдіяльність єпархії, а **предметом** – історія утворення, розвитку, трансформації складових єпархії: парафій, монастирів, храмів, припарафіяльних спільнот, братств, катехизаційні процеси, життя монастирських, духовних і суспільних інституцій тощо. Відтак **метою нашої праці** є дослідження процесів функціонування усього комплексу діяльності єпархії як в духовно-релігійному контексті, так і в громадсько-суспільному, спираючись на дослідження її вищезазначених складових від їхнього утворення до теперішнього часу.

Комплексне дослідження діяльності єпархії, в даному випадку мається на увазі греко-католицької конфесії, включає, в основному, такі аспекти: історію створення і розвитку єпархії; структуру єпархіального управління; історію кафедрального храму (будівництво, архітектура, внутрішній інтер'єр, богослужбову парафіяльну діяльність); історію і богослужбовий зміст головного духовного центру, якщо такий є в межах

епархії; географічні мапи парафій, протопресвітеріатів (деканатів, районних благочинь); історію парафій і їхніх храмів (це буде проаналізовано детальніше); історію утворення і діяльності чоловічих та жіночих монастирів, які функціонують на території епархії; історію та діяльність навчальних духовних закладів і благодійних фондів та інших приепархіяльних інституцій епархії, а також шематизм духовенства і чернецтва епархії на час дослідження.

Слід заздалегідь зазначити, що масштаб дослідження перелічених аспектів залежить від об'єму планованого видання (його формату і кількості сторінок). Також необхідною умовою дослідження є стисла співпраця дослідника (чи дослідницької групи) із епархіяльним управлінням (призначеним співкоординатором дослідницького проекту, протопресвітерами, парафіяльним духовенством, ігуменами і настоятелями чоловічих і жіночих монастирів), котрі мали б бути глибоко зацікавленими у процесі і меті дослідження, оскільки воно безпосередньо дотичне до їхнього священничого служіння у минулому і в теперішньому.

Як приклад, розглянемо комплексну схему-методику дослідження греко-католицької парафії, яка функціонувала на території Тернопільщини (аналогічно – Львівщини та Івано-Франківщини) з XVIII ст. і з певними зумовленими перервами знову відновила свою діяльність на початку 90-х років XX ст.

Спочатку необхідно відзначити, до якої епархії і до якого протопресвітеріату (деканату) належить парафія. Назва парафії ототожнюється із назвою населеного пункту. Відповідно необхідно вказати, до якого району належить населений пункт, за скільки кілометрів він знаходиться від того населеного пункту, в якому розташоване епархіяльне управління і від управління митрополії, якщо епархія є структурізована як складова митрополії. Окрім того, потрібно вказати, скільки в населеному пункті проживають осіб та скільки з них належать до парафії.

Згодом необхідно визначити точну назву храму, тому що на честь кого чи чого названий храм при відновленні парафії і церкви в лоні УГКЦ на початку 1990-х років та реєстрації її (парафії) статуту в органах державної влади не завжди відповідає канонічним теологічним назвам і сучасному українському правопису (наприклад, «Пресвятої Тройці» чи «Пресвятої Трійці»).

Щодо безпосереднього утворення греко-католицької парафії, дати, засновників, то потрібно спиратися на архівні джерела, шематизми, візитації парафій очільниками митрополії чи епархії, історичну, краєзнавчу літературу, парафіяльно-церковні записи, які збереглися (якщо збереглися) в храмі. Для давніх греко-католицьких парафій характерним є те, що більшість населених пунктів Тернопільщини були утворені у XV-XVI століттях. Ймовірно, що у роках тих століть створювалися

парафії, але в приналежності до, наприклад, Львівської православної єпархії Константинопольського патріархату. Та коли у 1700 році владика Львівської єпархії Йосип Шумлянський з'єднав її з Апостольським Престолом, то усі діючі на той час парафії Львівщини, Тернопільщини, Івано-Франківщини і майже із всієї Правобережної України перейшли до Уніатської (Греко-Католицької) Церкви.

Але не в кожному населеному пункті у ті роки були церкви (храми). Тому такі безхрамові парафії були дочірніми тих парафій (населених пунктів), у яких були діючі церкви. Таке становище дочірніх парафій могло зберігатися роками, а то й століттями – до тих пір, поки греко-католицька громада села не збудувала свою церкву. Тоді, в основному, парафія ставала відокремленою від матірної – самостійною, але її могли й надалі обслуговувати священники із колишньої матірної парафії.

Слід відзначити, що діяльність греко-католицьких парафій, на відміну від православних, має свою особливість, яка пов'язана з релігійною, зокрема безпосередньо антигреко-католицькою, політикою Радянського Союзу і Московського патріархату. Це виявилось у т. зв. Львівському соборі 8-10 березня 1946 року, коли державні органи влади заборонили діяльність Української Греко-Католицької Церкви, прагнучи гоніннями і репресіями проти духовенства і віруючих повністю її ліквідувати. Все це зумовило те, що парафії, монастирі, храми і значна частина духовенства були насильно переведені в російське православ'я або закриті. Тільки невелика кількість духовенства, чернецтва і віруючих діяли в підпіллі і в такий спосіб зберегли, а згодом – розвинули свою Церкву. У 1959-1964 рр. близько 40 відсотків воз'єднаних парафій і храмів були зняті з реєстрації і стали недіючими. Процес ренесансу колишніх греко-католицьких парафій і храмів почався після легалізації 20 листопада 1989 року УГКЦ та одночасно масового утворення нових парафій і будівництва нових храмів. Тому необхідно враховувати ті історичні періоди у розкритті діяльності парафії, функціонуванні храму й у створенні нових парафій, одночасно не випускаючи із хронології дослідження міжконфесійні відносини у Західних областях України у 1990-х роках.

Важливе місце в історії дослідження парафії займає парафіяльний храм як богослужбовий центр. Тому доречним є дослідження того, коли він був збудований, хто архітектор, жертводавці, автори іконостасу і розписів, коли їх виконано, хто його освятив і коли, які історичні події з ним пов'язані, в які роки і якими конфесіями він використовувався. Усе це значною мірою стосується як давніх (збережених діючих чи недіючих, а також тих, які не збереглися з різних причин), так і теперішніх діючих храмів.

Безпосередньо діяльність парафії залежить від священника, який її обслуговує, від його заангажованості не тільки в релігійні практики, але й

в громадське суспільне полівекторне життя парафії в цілому і кожного парафіянина зокрема.

Тому дослідження таких напрямків служіння парафіяльного духовенства буде розкривати його роль як у розвитку парафії, так і в розвитку населеного пункту, який не завжди був (чи є) моноконфесійним. Наприклад, до 1946 року для переважної більшості населених пунктів Галичини було характерним проживання в них населення трьох конфесій: греко-католицизму, римо-католицизму і юдаїзму. Нині конфесійність є дещо інша: греко-католики, православні (УАПЦ, УПЦ КП чи УПЦ МП – зокрема або всі), протестанти (Церкви ХВС, Церкви ЄХБ чи Церкви АСД – зокрема або всі), свідки Єгови тощо. Тому релігійна толерантність священника прямопропорційно впливає на міжконфесійну злагоду жителів населеного пункту і сприяє реалізації суспільних ініціатив священника для усіх його жителів. Отже, використовуючи хронологічний метод, варто дослідити конкретні роки служіння кожного душпастиря парафії, розкрити його внесок у розвиток парафії і населеного пункту. Для греко-католицького духовенства, яке служило з XVIII ст. до 1946 року, такі дані можна отримати із вищезазначеної історіографії. Натомість діяльність духовенства, яке обслуговує греко-католицькі парафії з 1990-х років можна отримати безпосередньо від них, а чи ж методом анкетування або методом інтерв'ю від вірян парафії. У проміжку між цими роками необхідно розкрити функціонування парафії, храму, служіння духовенства, в т. ч. вказати тих пастирів, які в 1946-1947 роках не возз'єдналися (або возз'єдналися) з РПЦ, а також тих, які у 1990-х роках перейшли в УГКЦ, будучи до цього священниками РПЦ.

Якщо парафію візитував той чи інший єпископ, то також необхідно вказати його ім'я, прізвище, точну дату або рік візитації та, якщо вдалося дослідити, його дії під час її проведення. З історичних джерел відомо, що єпископські візитації парафій УГКЦ проводилися, починаючи з XVIII ст. і закінчилися у 1930-х роках та відновилися з 1990-х років. Вони були не тільки контрольного-ревізійного змісту, але й пов'язані із освяченням наріжного каменя під будову храму, освяченням новозбудованого храму, престолу, нового розпису церкви, каплиці, дзвіниці тощо. А чи ж маємо присутність єпископа (владика епархії) на храмовому празнику парафії, де він з тієї нагоди проводив архиерейську Літургію і позитивно впливав на глибшу релігійність віруючих парафії.

Якщо в парафіяльному храмі є чудотворні ікони та моці святих, то необхідно описати їхню історію, описати те, коли, яким чином і завдяки кому вони знаходяться в церкві, навести приклади можливого їхнього надприродного впливу на віруючих. Також, якщо парафія (храм) мають статус відпустового місця, потрібно це вказати, а саме зазначити те, хто, коли та з якої причини надав цей статус, коли відбувається відпуст, як він проходить. Зазначені аспекти надають більшої богослужбової ваги парафії

і храму, підсилюють релігійність не тільки віруючих парафії, але й сусідніх парафій, які періодично відвідують храм даної парафії і беруть участь у відпусті. Для дослідження це є надто важливим, бо показує одне із джерел поглиблення релігійності віруючих.

На наступному етапі проводиться дослідження безпосередньої діяльності парафії як в богослужбовому, так і в суспільному контекстах, тобто дослідження функціонування припарафіяльних братств, спільнот, дружин, катехитичних недільних шкіл, просвітницьких, навчальних, господарських інституцій тощо. Це стосується діяльності парафії як до 1946 року, так і з 1990-х років, а саме: хто і коли заснував ті чи інші припарафіяльні і громадські інституції, хто їх очолював (очолює), скільки в них налічується членів, яка практика функціонування таких інституцій тощо. Це дає можливість визначити активізацію парафіян і священика у парафіяльному і громадському житті населеного пункту.

Своєрідним проведенням цього вектору дослідження є розкриття катехизаційного навчання в парафії, яке покликане глибше й змістовніше ознайомити парафіян із основами християнської віри даної конфесії, її обрядами, святами, традиціями, молитвами, а також із основними аспектами Святого Письма. Катехизаційний процес зазвичай охоплює дітей і молодь, але за потреби до нього можуть бути залучені й парафіяни старшого віку. Наслідком катехизації має бути глибше розуміння основ віри, догматики, обрядовості та прийняття дітьми після такого вишколу таїнств Першої сповіді і Урочистого причастя. Хто проводить катехизацію, скільки в рік осіб залучені до неї, де вона відбувається – все це необхідно розкрити. Катехизацію на парафії проводять або катехит, або священик, або почергово, хоча для її проведення під час літніх канікул можуть бути залучені й семінаристи єпархіяльної семінарії. Також слід пам'ятати, що в практиці такого дослідження методом анкетування часто отримується відповідь, що катехизацію проводить в школі (середній чи початковій) учитель основ християнської етики. Така відповідь є невірною, тому що програма цього шкільного факультативного предмету має інші завдання і мету, хоча у ній є теми, які відповідають катехизаційним. Але безпосередньо катехизація не може проводитися у загальноосвітній школі, тому що у статті 6 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 року сказано: «Державна система освіти в Україні відокремлена від церкви (релігійних організацій), має світський характер... Релігійні організації мають право відповідно до своїх внутрішніх настанов створювати для релігійної освіти дітей і дорослих навчальні заклади і групи, а також проводити навчання в інших формах, використовуючи для цього приміщення, що їм належать або надаються у користування...» [Калінін Ю. А., Харьковченко Є. А. Релігієзнавство. Підручник. – К., 1998. - С. 288-289].

Продовжуючи вивчення катехизаційного процесу на рівні парафії, доречно в соціологічному аспекті дослідити, скільки протягом року в парафії відбулося таїнств хрещення, шлюбів та обряду похоронів. Це, з іншого боку, дає певні дані для перспективних демографічних досліджень.

Парафія функціонує в суспільному просторі конкретного населеного пункту, має можливість співпрацювати із органами місцевого самоврядування (сільрадами, селищними радами, міськрадами) та із державними школами різних ступенів. Якщо така співпраця існує, то необхідно показати її на конкретних прикладах, враховуючи участь у ній парафіяльного духовенства. Тобто, це має бути відповідь не «так» чи «ні», а конкретизація її у тому чи іншому випадку.

Парафія у сакральному архітектурному змісті не обмежується тільки будівлею храму і дзвіниці. У кожній парафії (особливо давніх) на території населеного пункту є ще кілька сакральних пам'яток: каплиці, фігури, хрести, Хресні дороги тощо. Тому необхідно коротко їх дослідити і описати, а саме визначити: хто і коли їх збудував, хто є жертводавцями, на честь кого чи чого (в теологічному змісті) вони названі, де конкретно знаходяться.

В наступному треба розкрити, хто нині є парохом, адміністратором чи співробітником парафії: ім'я і прізвище, дату призначення. Якщо парафія чисельно велика, то головний душпастир є або парохом, або адміністратором, а йому ще допомагають у служінні один або декілька священників сопрацівників, тому також необхідно вказати їхнє ім'я і прізвище, дату призначення співробітником на парафію. Актив парафії складає т. зв. десятка віруючих, які для священника є його помічниками в духовному житті парафії і у функціонуванні храму. Тому доречно вказати хоча б на те, хто з них є дяком, регентом, головою парафіяльної ради. Щоправда, в останні роки частіше зустрічається, що парафіяльні ради очолюють священники.

З практики досліджень випливає, що значна кількість парафій мають у власності нерухоме майно, наприклад, храм, проборство тощо. Тому необхідно, якщо таке майно є, вказати що саме.

Для цілісної картини життєдіяльності парафії важливо також вказати, чи, окрім греко-католиків, у населеному пункті є віруючі інших конфесій, а якщо такі є, то зазначити, яких саме конфесій і скільки жителів населеного пункту, зокрема, належать до них. І на завершення дослідження слід знати точну адресу парафії (храму чи проборства) для того, щоб не тільки нею завершити дослідження, а й для того, щоб в його процесі мати можливість для контакту із священником з метою уточнення тих чи інших питань, які виникатимуть під час аналізу матеріалів дослідження, їх опрацювання.

Виходячи із означеної концепції дослідження, доречним буде підсилити отриманий текстовий матеріал можливими ілюстраціями,

зокрема фотографіями: зовнішнього вигляду церкви, священника парафії в облаченні, іконостасу та інтер'єру церкви, запрестольної ікони, парафіян (братств, спільнот, хору), подій, які відбувалися на парафії (візитацій, свят, відпустів, місій, освячень храму, каплиці, дзвіниці), історичного характеру, які відображають минуле життя парафії.

Вищезазначена методологія в основному стосується й дослідження історії жіночих і чоловічих, в даному випадку, греко-католицьких монастирів. Слід відзначити, що більшість чоловічих монастирів є спільнотами єпархіяльного права. Тому пропонується методика дослідження парафії і храму повністю входить в комплексне дослідження історії монастиря. Але тим не менше тут є свої особливості, які необхідно розглянути. Зрозуміло, що необхідно спочатку зазначити, у якій місцевості і населеному пункті знаходиться монастир, яка його назва і до якого чину чи згромадження він належить, коли і ким монастир був утворений, хто архітектор його будівлі і монастирського храму (якщо такий є), хто жертводавці його (їх) побудови, розписів, внутрішнього інтер'єру, коли і ким освячено монастирські приміщення та храм. Згодом слід розкрити головні історичні віхи діяльності монастиря від часу заснування і донині.

Якщо дослідження проводиться давніх монастирів, то слід пам'ятати, що більшість із них утворені в догреко-католицький період, мається на увазі до 1700 року – возз'єднання Львівської православної єпархії з Апостольським Престолом, а це означає, що на її території до того року монастирі функціонували самостійно, незалежно один від одного, тобто не були структуризовані в Чин. І тільки після 1700 року і впродовж наступних кількох років вони, прийнявши унію, увійшли переважно в Чин Святого Василя Великого, який було засновано у 1617 році митрополитом Унійної Церкви Йосифом Велямином Рутським, що призвело до об'єднання монастирів і їхньої централізації. Саме вони стали гранітним фундаментом Берестейської унії. Але необхідно відзначити тут те, що до 1700 року монастирі ЧСВВ функціонували в основному у Білорусі, Холмській єпархії і Луцькій (до 1632 р.).

Також варто у дослідженні кількома штрихами зазначити і те, до якої провінції (конгрегації) належав монастир у XVIII ст. і яка його спіткала доля після Дубненської (1743 р.) і Тороканської (1780 р.) капітул, березневого декрету 1787 року царя Йосифа II про редукацію василіянських монастирів та внаслідок Добромильської реформи ЧСВВ 1882-1904 рр. Але, окрім Василіянського Чину, у першому десятиріччі XX ст. митрополит Андрей Шептицький для духовних потреб Галицької митрополії відновив або утворив нове чернецтво, зокрема чоловічі Згромадження Студійського Уставу, Чин Найсвятішого Избавителя, а водночас і їхні жіночі спільноти. У наступних роках чернечі об'єднання гілки урізноманітнилися і розширилися. Винятком був радянський період, коли у 1946-1950 рр. державна влада усі греко-католицькі монастирі

закрила, значна кількість ігуменів і настоятельок монаших спільнот були репресовані. Але чернецтво органами КДБ і МВС не було розгромлене, а діяло в підпіллі разом із духовенством і вірними катакомбною УГКЦ. Цей період (підпільний) діяльності монастирів потребує окремого дослідження.

Зокрема, слід розкрити такі аспекти діяльності монастиря (осідку) в підпільний період: чи були нові поповнення новиками (новичками); чи проводилася нелегальна катехизація дітей, скільки дітей було катехизовано; чи проводилися в монастирі підпільні відправи (хто проводив, частота проведення, хто був духівником осідку (монастиря)), скільки віруючих брали в них участь; які були форми і методи переслідування комуністичною владою чернецтва осідку чи монастиря, вказати прізвища і посади переслідувачів та наслідки репресій; чи контактував монастир (осідок) з іншими монастирями; чи ченці (черниці) займалися підготовкою для відправ підпільних священників; які були дії православних священників щодо відомої їм підпільної діяльності монастиря (осідку) тощо.

Після цього, згідно хронологічного методу, треба розкрити діяльність монастиря після виходу УГКЦ з підпілля: хто ініціював його відродження і розвиток (прізвища, імена ігуменів (ігумень), настоятелів (настоятельок), ченців (черниць), в т. ч. як проходили: відбудова монастирських приміщень (монастирського храму, якщо такий є); духовне служіння, навчально-виховна діяльність, катехизація дітей і молоді тощо. Також необхідно дослідити те, яка чисельність ченців (черниць) у монастирі (осідку) є нині, хто є тепер ігуменом (ігуменею) монастиря та з якого року, показати іншу, якщо така є, діяльність монастиря.

Інші аспекти дослідження співпадають, в загальному, із дослідженням парафії, в т. ч. із ілюстративними матеріалами. Хіба що слід додати зовнішній вигляд монастиря, монастирської каплички із її іконостасом (фотографії монастирської церкви співпадають із подібними щодо парафії), ченців (черниць), ретроспективні фотографії дотичні життєдіяльності монастиря.

Сума сумаріум об'єктивних досліджень парафії і монастирів складатиме основну частину широкого розкриття життєдіяльності єпархії у минулому і сучасному.

А н о т а ц і ї

У статті Я. Стоцького «Методологічні особливості дослідження полівекторної історії парафій, монастирів та єпархій УГКЦ» розкривається методологія досліджень історії основних складників життєдіяльності єпархії, а саме: історія утворення, розвитку, трансформації складових єпархії - парафій, монастирів, храмів, припарафіяльних спільнот, братств, катехизаційні процеси, життя монастирських духовних і суспільних інституцій тощо.

Ключові слова: дослідження, методологія, єпархія, парафія, монастир, храм.

Jaroslav Stotskyi. Methodological peculiarities of study of polyvector history of parishes, monasteries and eparchies of Ukrainian Greek Catholic Church.

The article reveals investigation methodology of history of eparchy main activity constituents, namely history of establishment, development, integral parts of eparchy transformations – parishes, monasteries, parish communities, brotherhoods, catechetical processes, monastery religious and social institutions etc.

Key words: investigation, methodology, eparchy, parish, monastery, temple.

5.2. Тарас ДІДУХ. Становище католицьких конфесій в Україні у 1953–1964 рр.: історіографічний огляд проблеми

З часу приєднання Західних областей України до складу СРСР пройшли значні зміни у суспільно-політичному і духовному житті населення. У результаті атеїстичної та антирелігійної політики Радянської держави відбулася офіційна ліквідація Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) та здійснювалися утиски Римо-Католицької Церкви (РКЦ). Попри переслідування з боку влади віруючі начолі з духовенством продовжували сповідувати свої релігійні переконання упродовж усього радянського періоду. Після здобуття Україною незалежності зріс науковий інтерес у дослідників до становища католицьких конфесій в УРСР. У зв'язку з цим **залишається актуальним узагальнений аналіз** та систематизація вітчизняних історіографічних праць з проблеми нашого дослідження.

Наукова новизна статті полягає у тому, що у ній проаналізовано праці українських науковців, які досліджували становище РКЦ і ГКЦ в період 1953–1964 рр. **Об'єктом дослідження** виступають праці, в яких аналізуються взаємовідносини Радянської влади з католицькими конфесіями на території Західних областей України упродовж 1953–1964 років. **Предмет дослідження** – державно-церковні відносини в УРСР зазначеного періоду на прикладі РКЦ і ГКЦ у вітчизняній історіографії.

Мета наукової праці – комплексне висвітлення і аналіз становища католицьких конфесій у радянський період в сучасній українській історіографії. Основними завданнями дослідження є з'ясування стану наукового вивчення проблеми та проведення систематизації джерел і літератури, у яких висвітлено політику радянської влади щодо католицьких конфесій в УРСР.

Після розпаду Радянського Союзу та проголошення незалежності України значну увагу науковців привернули дослідження державно-церковних відносин в СРСР. Цьому процесу сприяла зміна методології дослідження проблеми та усунення ідеологічних стереотипів у ставленні щодо релігії. Значну роль також відіграла переоцінка усталених поглядів на місце держави у церковно-релігійному житті, чому сприяло розкриття таємних архівних документів, які дали змогу науковцям об'єктивно вивчити особливості державно-церковних відносин в СРСР у цілому й католицьких конфесій зокрема.

Проаналізувавши праці вітчизняних науковців, автор публікації виокремив **три групи джерел з проблеми дослідження**: перша –